

NOORSOO AJAKIRI

I. AASTAKÄIK

№ 5

Fr. R. Kreutzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

SP, 9269

TALVEKUUL MCMXIX

TARTUS

~~Haridus-
ministeerium~~

~~4840~~

Spetsiaalne fond

UUDISMAA

NOORSOO AJAKIRI

~~ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu~~

~~SP₁-4839~~

No 5

TARTUS

TALVEKUUL MCMXIX

AR EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOG

Magnus Evald Pärn †.

(23. (10.) IX. 1901 — 21. VI. 1919.)

In memoriam.

Tõesti suurtena, moraalselt suurtena on endid ülesnäidanud praegu meie noored. Nemad on omas otsatus vastuvõtlikkuses ja aatelisuses silmapilkselt mõistnud, juba nagu lennust tabanud nõuded, mida dikteerivad momendid täis hoogu ja põnevust, tunnid ajaloolisest ajast, mille päevad surematud nende jooksul arenevate sündmuste suuruse tõttu. Rasketel tundidel visati kõik, jäeti koolipingid ning töö ja tormati õhinaga välja võitlusse vaenlasega. Sääli ei kahelnud paljud Surmale anduda enda elugagi, millel ilus nooruslik ajajärk veel eel seisis, et Kodu enast õnnelikumana ja õnnistusrikkamana võiks tunda... Selle sammu juures ei kaalutud mitte enda isikulist tuleviku kaotamist, vaid tunti eneses ainult elutule sise-mist leeki, mis silmapilkselt heledana ohvritulena lõkkele oli lõõnud.

Paljusid leiname meie sõjaohvritena langenuid noori, iseäranis veel neid, kelles palju tuleviku - unistusi ühes nende teostajatega oleme kaotanud.

Sarnastest üks on Tartu Kommerts- ja Reaalkooli VI klassi õpilane Magnus Evald Pärn, kes langes 17 aasta vanuses 21. juunil s. a. Landeswehri vastases Loode lahingus soomusrongil „Kapten Irv“. Temas kaotasime noore, kelle tuleviku tööst palju oodata oli. Nimelt oli P-il märgatav and keeleteaduses. Oma õpetaja ja isiku-

lise sõbra — keeleteadlase Joh. Aaviku kaasõhutamisel ja -aitamisel oli ta eriti sellesse süvenenud. Enda energia ja iseäranis peene keelelise tundega õppis ta kergesti võõraid keeli. Neid tundis ta sel määral, et soomusrongil olles tõlketöid tegi (kahjuks on aga Knut Hamsuni „Pan'i“ tõlkelehed tema surnukeha kojutoomisel ühes teiste paberitega kaduma läinud).

Enda valitud aine kallal töötamises nägi ta eluülesannet. Sel alal oleks ta tulevikus kahtlemata midagi tähelepandavamat teinud, kuid silmapilgu nõuded olid mõjuvamad, isegi niivõrd, et nad mehe sundisid otse nagu surma jooksmata, sellele vastu tormama. P. põgenes vaatamata selle pääle, et astutav samm sõjajooksikute nimekirja sissekandmisega ühenduses oli, Tartu Kooliõpilaste Pataljonist, mis väerinna seljataha jäeti, ära „Kaptan Irvele“, kuhu ta oma vaprust tõttu vastuvõttmist leidiski. Esimeses Landeswehri vastases lahingus katkes paljutöötav elu...

Tahtmatult tulevad meele meie murelauliku Juh. Liivi helisevad sõnad:

... Mitte igale õnneks pole antud
selgesti näha,
mitte kõigile palgaks pole pandud
selgesti kuulda,
armastada palavalt
isamaad,
kannatada ühes temaga ...

O. REINTAL.

Ernst Nieländer †.

18-dal jaanuaril s. a. langes Rõngu malevi lahingus Tartu I Kaubanduskooli 4-nda klassi õpilane Ernst Nieländer.

Langenud sündis 19. II. (4. III.) 1899. Taageperas, kust vanemad tol ajal kantnikud olid. Pea läksid ta vanemad Helme rentnikuks, kuhu nad kauemat aega jäid. Siin on Ernst oma suurema jao lapsepõlve mööda saanud ja siin koolis käinud: 3 a. valla koolis, siis aasta Helme Vene koolis ja teise Helme kihelkonnakoolis III kl. Kihelkonnakooli ei suutnud ta lõpetada, kui ta vanemad Penojasse Püssimäe tallu rentnikuks läksid. Siit läks Ernst Halliste kihelkonna kooli, mille ta lõpetas. Järgmisel sügisel astus ta Tartu I. Kooliõpetajate Ühisuse Kaubanduskooli II. kl.

Siin oli ta tulisem tegelane noorsoo liikumises ja igas ettevõttes eesotsas. Ühtlasi oli ta alusepanija I. Kaubanduskooli Õppurite Ühingule. Oma vaba aja pühendas ta joonistamisele, millest mõned katsed on järele jäänud, ja viiulimängule, millega ta ülesastus mitmel oma kooli pidudel.

E. N. mõju oli tema kaasõppurite pääle suur. Olles tagasihoidlik, häatahtlik, võis tema kõiki nähtusi ja asju objektiivselt hinnata, ning ennast kritiseerida. Need tema iseloomu omadused tõmbasid oma pääle kaasõppurite tähelepanu, kiskudes kaasa ja luues lugupidamist. —

Langenud ei ole meile küll midagi suutnud päranduskesks jätta, millega avalikkuse ees võiks hiilgada, vaid ta

on näidanud, et noored ideaalest ainult suuri sõnu ei tee, vaid nende eest ka võitlusse astuvad, kui tarvis, kaalule pannes ja ohverdades kõik, ka oma elu, kohkumata millegi ees. Nende läbi saab elu eluks, saab ülekeevaks, hoorikkaks, hõõgavaks eluks, kus veel aatele aset on, kus kõik pole veel materdunud materjalismis mantli alla. Nii-sugused õied on meile kallid, kuid nad kaovad varakult, sest „meie kare kliima riisub nende hõiskarikate kallilõhnalise tolmu ega lase sel viljaks valmida“.

E. N. astus alati oma mõtte eest välja ega kohkund millegi ees. Nõnda astus ta oma suurema, ühtlasi ka viimse sammu ja langes 18. jaanuaril kell 3 hom. kuuli pähe saades. 30. jaan. sängitati ta Halliste surnuaiale.

*Suured kodumaa kuused ja kased kahisevad ta lihtsa haua ligidal talle uinulaulu, meie kare Põhjamaa tuul jutustab talle sõjast ja kaasvõistlejaist, vihm ja päike hoolitsevad lillede eest ta noore elu mälestuseks, ja emake maa, kelle vaeva ta tasunud, kannab teda hõrnalt kahel käel!..

Kandku nii igavesti tad hellasti!

Su mälestus on surematu su kaasõppurite ja sõprade keskel!

Koolivend A. V. KÕRV.

Georg-Leopold Saag †.

(Langenud lahingus 27. jaanuaril 1919. Laatre valla
Kiku talu juures.)

Suured sündmused nõuavad suuri ohvrid!

Kui kõik veel pilves ja tume oli, kui lahkusid meilt okkupatsiooniaegsed Saksa sõjaväed, meid paljaste kätega Vene röövsalkade kätte jättes, kes kõik hävita ähvardasid, kui kõik lootuseta oli, siis olid meie noored, kes esimesena ennastalgavalt, peaaegu palja käsivartega vaenlasele vastu tormasid, et oma kodumaad päästa.

Nende paremi kodumaa poegade seas oli ka Georg-Leopold Saag. Ta sündis 26. mail 1900. Aro mõisas, Tartu maakonnas, kus ta vanemad mõisatöölised olid. Varsti aga asusid Saag'id Tartu elama, kus 10-ne aastane Ceorg - Leopold algusseminari pandi, mille ta 15 aastana lõpetas. Juba siin näitas ta suurt vaimuküpsust ja hoolsust üles. Siit astus ta Tartu I Kooliõpetajate Ühingu Kaubanduskooli II klassi, kus ta õige elavalt siis asutet Õppurite Ühingu näitesektsiooni tegevusest osa võttis, mille juhtivaks jõuks ta oli. Oma tublide vaimusädemetega võitis ta enesele igalt poolt sügavat lugupidamist. Viimased 2 suve maal venna juures olles võttis ta elavalt Kaarepera Tuletõrjajate Seltsi näiteseltskonna tegevusest osa. Ka edaspidi tahtis ta end näitelavale pühendada; kuid saatus tahtis teisiti.

Enamlaste Tartu tulekul detsembris 1918 põgenes ta nende eest ära ja astus ülem-leitnant Kuperjanov'i Partisanide pataljoni. Ka siin võitis ta oma lõbusa ja häätahtliku, kuid sellepääle vaatamata mehise olekuga kaassõdurite usalduse ja lugupidamise. Ta oli nende seas, kes Tartu võtsid. Veel edasi läks ta siit, kunni Laatre vallas Kiku talu juures teda 27. jaanuaril 1919 aastal pääst tabas surmav vaenlase kuul.

Langes noor kangelane, kellest edaspidi palju oleks võinud loota.

Rahu tema põrmule!

Koolivend A. PETERSON.

JAAN KASK.

Toogem ohvert.

Noored — toogem ohvert oma jumalalle,
Ohver ülim toogem oma issandalle!

Noored — toogem ohvert oma jumalalle,
Toogem oma liha ohvriks talle!
Poogem risti omad himud mõistus-võllastele,
Et see oleks igal moment-tõpral jäle.

Noored toogem ohvert oma jumalalle,
Löögem näkku aja kiusja saatanalle!
Heitkem endast painav halla-öö,
Mürgist vaba olgu noorte töö.

Noored — toogem ohvert oma jumalalle,
Ärgem andkem oma hinge kiusajalle!
Olgem valvel, et ei tükiks saatan maija,
Ega saaks meid nõia labürinti viia.

Noored — toogem ohvert oma jumalalle,
Ohver ülim toogem oma issandalle!

JUHAN RITSESON.

Neli Sügislaulu.

1.

*Uni sügisnukra kustumise sajus . . .
Purpurpisarate heli kurval kajal
Hinges igatsusi, leinatoone rajus
Lehtekulla surmalendu ihkval ajal.*

*Purpurpisarate heli kurvalt hajus
Üle surmamuikel tuksva õhusina.
Kaugel hõbelõimi terastaevast vajus
Järve voogehallust kastis helem vina.*

*Hinges igatsusi, leinatoone rajus
Sügisuni hellas kustumise kullas.
Lehtekulla surmalennu totras ajus
Hääbub päiksehelge väsind nukras mullas.*

*Lõhne hääbuuse uimeraskes sajus
Hinge sugemusi sarmailust lagus.
Hiile mälestusi kaugeid majus ajus
Enne leinaund, mis lehtekullas magus.*

2.

*Üks sügistee, nii sagelt joonud märgi,
Mind kannab sinu poole, vaikne maja.
Kesk vaikist õhtut, läbi uduraja
Kuis ihkan sinu üksinduse järgi.*

*Sa vaikne, tukud keset koldseid pärgi
Kõik õhtu hämaidava nukra aja.
Sul seltsiks valus sügistuulte kaja
All räästa, heitnud palju piisku märgi.*

*Helk väsind aknast värisedes heidab
Kui vaikne lein end üle ruske pori,
Mis lehtekulda endas palju peidab.*

*Ma, üksik kodu, sinu vaba ori.
Su külge mind kui salaside köidab,
Sind igatsen kesk halli uduloori.*

3.

Päev tumehämar heitnud üle maja
 M'us läites leinavalu hella leegi,
 Sest märgund akan muud ei enam teegi,
 Kui nõrgub vihmakarra vaikset kaja.

Kuis nukker aid kõik sajutise aja,
 Et üksi ta — ei ammu käind säääl keegi —
 Ja kuldne helk ei enam teda pleegi —
 Nii valus sest. Ah, päikest, päikest vaja!

See ihk end majund üle kõige raja,
 Kus lilled värvianged endast heitnud.
 Nüüd nõrkend hellad üle muldse naja.

Ent minagi nii keevalt endas täitnud
 Üht ihkamist — kui päikse kumardaja:
 Mil saab kord **tema** elulambi läitnud?!

4.

Palju, nii palju ma kannan sull' vihkaid,
 Vihmade otsatud sajud!
 Taevasse läitan ma tuliseid ihkeid:
 Lumi, ah millal sa hajud?.

Sind mina ihkan, sa valenev lumi,
 Välju kui poriseid katab,
 Rõõseneb minuigi murelik jumi,
 Valud m'us hägedad matad.

Ah, ei see ihalev naer m'us veel kustu
 Tean, et sa tuled, et tuled!
 Ainus see soov minu hinges ei mustu:
 Lumineid, millal mind suled?!

Kaks luuletust.

I. Loobu m'ust.

(Kevadtuuled № 3.)

Loobu m'ust, loobu m'ust,
kirglik naine!
Joobumust, joobumust
vihkan, maine.

Jumaldet olevus,
austet iludus,
kirgliselt nõelav uss
on sinu armastus!

Heida nüüd teisile
õngena südame
pilkk omist silmist, —
ihade ilmist,
jättes mind vabana
õnne maitsema.

Vajub rind, kerkib rind
sul nagu laine —
jätta mind, jätta mind
rahule, naine!

Häabu teelt
sihi eelt
minema ruttu.

Hoian meelt
valit teelt
sattumast uttu.

Lahku m'ust, lahku m'ust,
jumalik naine —
jumalust, jumalust
võõrastan, maine!

II. Iha.

(Kevadtuuled № 3.)

Välisilmast aineid kandub
aatlustujus aju perie, —
küttematerjaaliks andub.

Mõtte lainetavva merre
hingeiha tormil sööstub,
kandes kirekoski verre.

Painajana soonis vööstub
ümber tegujanus keha.
Põleb. Minutiga söestub.

Nagu valgusvõimas eha
hetkul täidab musklid, liha,
kogu nõrga inimkeha, —
mis nüüd kehastatud iha.

R. CHARLES.

Sõna.

On sõna üksik huulil, kui täht väike,
Mis keset purpurpilvi säramas.
Kui kuldses kroonis siretand topaas,
Ta lauses ilusaimas vast saab läike.

Ta külmem jääst ja kuumem veel kui päike,
ta on kui kuld, kui viin, kui muld, ekstaas;
kord tuina lennanud, ta tuleb taas,
kui kaader, või kui sähviv äike.

Mu mõtet võib ta lühendes
ja nõtkuda kui oks, ja lehte vahel
ta õitsta võib kui lill ja ühenda

mind. Absoluudiga kui teroschel.
Ah, sõna on kui elu, sõna on kui hing,
kui hirmus ussinõel, kui hirmus surmaving!

K. H. REINVALD.

Sonett.

*Ma halli, igapäevist eluproosat vihkan,
Ning tahaks lilledõhnast joobuda
Ma luule uduhella hellitusi ihkan,
Mis kallistaks mind pilvesiidina.*

*Kuis luulejoovastusi ahnelt juua ihkan!
Neilt võtta kõik, — mis veetlev päiksena!
Ma kõike, kõike neile anda tihkan,
Mis leegitseb mu hinges tunglana!*

*Ning keset igavat ja halli eluproosat
Ma nagu koitu roosihella, roosat
Näeks tõusvat hilju üle siniraa . . .*

*Mul on, kui äkki puhkeks tuhat suvilille
Kesk lumevälju päiksel särama,
Ning õitsev kevad puhuks naerdes pajupilli!*

ILMARI SARDO.

Üksindus.

„Helk” № 4, Mai 1919 aasta.

Mina — üksik rändaja kivi kõrve tühjuses. Üle punase kõrbend maa kõnnin lõpmatut teed, ümber vaikkollasid künkaid ringin igatsusest aet, ja valab alalõpmata valgust punetav päike.

Imeline igatsus väriseb mo südames, ja hinges on ebamäärane tung, mile üle ei ole mul võimo, mida ei saa taltsutada ega juhtida. Suur igavus on tulnud mo pääle.

Tahan visata õnge siude, lohede ja skorpionide järele, ning tahan heita lingo noorte tiigrite, taevaluste tuulte ja naiste järele. Tahan heita end juhuste jõkke, upota end elamuste merre. Ent ei tea ma, kus on lõvide koopad ja tiigrite pesad, kus lõpeb kõrb ja algab meri; ei tea, kus rohelisil, jumalast õnnistet madalikkel on metsikote suguharode eloasemed.

Ja nii laman üksi mäekallakol tolmus, kuulates vaikust, wahtides pimestawat walgust. Ja siis näen ma end seisvat kaugel mäetipol üksi-üksinda, ja siis olen mina ja luuran iseenda järele.

Veena valgob laiali üle maastiko igavus: piirita igavus voolab mäekallakuil ja kaljolõhedes. Tähepanelikolt seuran iseennast kes seisab kaugel mäetipol ja keda pureb igavus ning ebamäärane igatsus.

Ah! milline kirgline viha lööb sätendama mo südames, milline vihkamine mo hinges — et ometi on nii tühi mo ümber, et on nii vaikne mo ümber, et on põgenend kaugelle kõik loomad kuumalt, jänonevalt maalt!

Seda oled teinud sina, päikse-paistene suve! O, kuis vihkan nüüd suve!

Kuid tean: mis tähendab mulle suvi? Mis läheb mulle korda? Kõige põhjus olen ise. Kõik on minu unistus ja hinge vaevlemine. Kõik on minus, mo hinges, minus eneses!

Sügismelankoolia.

Pääsedes lahti suve kütkest ja saades omale valitseva voli, tormas põhituul kasutama oma valitsusaega.

Tõi kaasa endaga muste pilvi ning paiskas neid määratumas jõuhoos ühest taevakaarest teise, et inimesi vaevas hirm, vaates seda armuheitmatut loodusvägede möllü.

Lastena nutsid pilved — need tugevad mustad pilved — tuule armuheitmatust vintsutamises, et maapääl tekkisid neist pisaraist sopased veeojad ning inimesed kõndisid tubades kurbadena, vandudes alatisi märke ilmu, sest nurmel mädanes vili ja ootas kokkupanejaid.

Tuul aga kasutas oma valitsusaega, tehes vallatusi pöörasuseni.

Pääsedes metsa kiskus puelt suve ehteid — lehti ning oksi' pillates neid laiali kui tarbetuid asju.

Ning saades hägedaks murdis maha põlisemaid tammi ja kiskus juurtega välja maast kaharamaid kuuski, et kostis metsas hirmuäratav ragin ning kohin, mille sekka kostsid puude haledad ohked kui oleks suremas sajad haavatud ning haiged.

Peagi läks see möll tuulele igavaks ja ta ihaldas rahulikuma ning vaiksema elu järele. Ajas laiali mustas pisarates pilved, et tuli nähtavale taevas — romantiliselt helesinine, millesse vaadates saad sentimentaalseks ning tunned igatsust naiste sinisilmi ja armastuse järele.

Seda momenti kasutab päike ning heidab pilgu maale. Pilk tabab kaivikuid, kus kükivad inimesed hoides käes miskisuguseid nuie, millest tulevad kuuldavale aegajalt imelikud hääled, nagu taeval, kui jumalad pilluvad risti-rästi omi tuliseid nooli.

Vaadates neid asjatuid inimtoiminguid, naerab päike eneselegi vastikut naeru ja peidab kohe esimese lähedaloleva pilve taha ära oma sügishalli näo.

Taas koonduvad pilved, aetud vallatust tuulest ning tormavad tagasivaatamatult, õhustikus edasi, valades maale lõpmatuid pisaraid, nagu polekski neil paremat ametit.

Jällegi mühab mässava merena mets ning ragisedes langevad puud, kui oleks töötamas säääl sadanded puuraidurid.

Ning kõnnivad inimesed pori lirtsudes jalge all ja sajatavad halbu sügisilmu.

A. JUHANSON.

Meie tuleviku kool.

(Pikema kõne konspekt.)

I. Sennine kool.

Sennise kooli puudused seisid selles, et ta:

- 1) õppureid liiga vähe kasvatas;
- 2) õppurites huvi teaduse ja kooli vastu tihti lämmatas;
- 3) õppureid elule vähe ettevalmistatuina ilma saatis;
- 4) tihti õppurite vaimu nüris, neis kõrgemaid sihte, ideaale lämmatas, individuaalist mõtlemist takistas;
- 5) õppurite kehalise kasvatuse eest vähe hoolitses.

Nende puuduste põhjuseks oli:

- 1) kooli valitsevate klasside tööriistaks olek;
- 2) halb vahekord õpetaja ja õppuri vahel;
- 3) raamatuline õpimetood ja numbrisüsteem.

II. Tuleviku kool.

Tuleviku kool peab:

1) kindla karakteri ja ilmavaatega, iseteadvaid kodanikke kasvatama. Selleks tarvis rohkem rõhku õigusteaduse, kodanikuteaduse ja majandusteaduse pääle panna ja täiuseni viia klassi ja kooli nõukogude tegevus, parändes ühtlasi vahekorda õppuri ja õpetaja vahel. Kooliaeg peab pikem olema, koduõppimine ja numbrisüsteem kaduma. Kehalist kasvatust tuleb rohkem rõhutada, selle kõrval läbi võttes tervisõpetust.

2) Õppurites tööhimu, armastust töö vastu ja tööoskust kasvatama. Selleks tarvis töötoad ja käsitöö-tunnid ajakohasemalt sisse säada.

3) Huvitav olema oma korra, kui ka õpetetavi ainetega.

Selleks tuleb õpetamine rohkem katselisele, näitelisele alusele viia, kaasa aidates ühe asja teisest loogiliselt järgeldamisele.

4) Inimese hinge hörnemaks, tundelisemaks kasvatama.

Selleks tarvis õppekavasse võtta esteetika, eetika, kunsti, uskude ja filosoofia ajalugu, filosoofia jne.

5). Õpetamine peab võimalikult vähese jõukulutuse juures enam tagajärgi andma.

Selleks tarvis eraldada anderikkamad ja nõrgemad eri klassesse, et nad üksteise tööd ei segaks. Samuti tarvis võimaldada spetsialisatsioon, ainult valitud elukutsele ette valmistes.

6). Ette valmistama loovaks tööks.

Selleks enam ruumi anda õppuritele isetegevuseks: katsetele, kus see võimalik, mujal referaatidele. Ka õpiraamatud tuleb uuendada, neid enam iseõppimise kohaselt kokku seades. Igal ajal peavad kätte saadavad olema töötoad ja raamatukogu.

A. J.

Põhjamaade noorsoo edustajate külaskäik Eestisse.

15—18 nov. 's. a. oli Eesti noorsool õnn Soome, Daani ja Soome Rootsi noorsoo edustajaid külalistena vastu võtta.

Selle külaskäigu otstarbeks oli suvel Vaasas algatet „Concordia“ valitsuse lõpulik konstrueerimine ja ajakirja kuju kindlaksmääramine, ühtlasi seda juhust kasutes kindlamate sidemete loomiseks ja tutvunemiseks Eesti noorsooga ja tema organisatsiooniga. Peeti läbirääkimisi vastastikkuse kirjanduse ja kõnelejate vahetamise kui ka ühiste kongresside asjus.

Külaliste vastuvõtu eest oli Tallinna „Keskliit“ hoolitsenud, käsikäes neid toetavi õpetajatega. Nõupidamine „Concordia“ asjus, mida eestlased laiemal alusel kavatsesid, muudeti „Concordia“ valitsuse nõupidamiseks ja selle päevakorras oli Rootsi, Daani, Norra ja Islandi edustajate juurevalimine (Eesti poolt valiti Vaasas juba Ernits ja Juhanson). Pühapäevasest kõnekoosolekust, mis just laiemile ringkonnile oli määratud, oli osavõtmine õige leige. Esi-nesid nii külalised, kui ka omad õppurid ja õpparid (Piiskar, Annusson, Ernits, Juhanson, Käsebier j. t.). Pääle selle oli Haridusministeeriumis kohviõhtu, kust pääle külaliste ja kutsutud õpetajate organisatsioonide ja Haridusministeeriumi esitajate ka tollaljal Tallinnas viibivad kõigi maakondade keskbüroode esitajad osa võtsid. Lõua-kõnedes vahetati sõbralikke komplimente ja tervitusi, lauldi rahva-

laule jne. Samal õhtul sõitsid Soome esitajad (h-rad Forsman ja Penttilä) osa eestlaste saatel Tartu, kus neid kohaliku keskbüroo esitajad vastu võtmas olid.

Pea terve päev kulus linna ja tähtsamate asutuste vaatamiseks ära. Käidi ülikoõlis, museumis, kunstikaitse toimkonna kunstinäitusel, „Pallase“ kunstikoolis ja paaris teises keskkoolis j. n. e. Pärast — õhtul oli üleüldine kõnekoosolek, mis suure hulga Tartu õpilasist kokku meelitanud. Esinesid päale külaliste veel Reintal, Ernits ja Juhanson. Samal õhtul sõitis h-ra Forsman tagasi Tallinna, et säält kodumaale rutata, kuna h-ra Penttilä veel mõneks ajaks Tartu ülikooli juure Eesti keelega tutvunema lubas jääda.

Külaskäigu tagajärjed on Eesti noorsoole õige tähtsad, sest sel teel tutvuneme teiste, meist kaugele ette jõudnud rahvaste (eriti soomlaste) noorsoo olukorraga ja luues ligemat kontakti nendega, võime neilt mõndagi õppida, milleks kahtlemata ka „Concordia“ kaasa mõjub.

20. XI. 19.

A. JUHANSON.

Meie noorsoo ideoloogia.

(Soome noorsoo esitajate külaskäigu puhul Tartus 17. XI. 19. peetud kõne).

Tartu õppurkonnal on haruldane õnn osaks saanud esimest korda näha enda keskel meie vennasrahva noorsoo edustajaid. Oleme kuulnud ammu juba veetlevaid jutustusi kaljuse Põhjala liikuist poegist, oleme alati neile südame sügavamas põhjas seerinud, neid harrastanud, kuid otsekohe ühendusse astumist on takistanud meie mõlemi, eriti meie väikese kodumaa valurikas saatus.

Juhani Aho, August Strindberg, Georg Brandes, Knut Hamsun, Henriks Ibsen, Björnsterne - Björnson — need on nimed, kelle ees Eesti noorsugu alati harrastuses põlvitanud, kuid tundma õppima nende võluvaid meistertöid on ta pidanud, siiski Vene keele abil olles ülepää sunnit omandama kõike Vene sarja, sõela kaudu, mis tihti just väärtuslikumad palad kõrvaldas. Must ja masendav oli see võõra surve aeg, kuid noorsugu, alati julge ja võimas, ei kohkunud. Hoolimata ähvardusist ja raskeist karistusist koonduti salajaisse ühinguisse, kus kõneldi, vaieldi poliitiliste, majanduslikud ja

kõigi enamvähem huvitavi küsimuste üle. Olles kahesuguse surve — poliitilise ja rahvusliku, all pöördus terav ots arusaadavalt nende poole, kuna teaduslik ja kirjanduskunstiline täienemine enam teisele plaanile jäi. Elati ja töötati enamvähem omaaegse Vene noorsooliikumise — narodnitshestvo vaimus. Tsernõshevski, Mihailovski, Stepnjak-Kravtshinski, Turgenev ja venekeelses tõlkes loetavad Marks, Engels, Lassalle, Bebel j. t. — need olid toleaeag- sed Eesti noorsoo vaimlised ebajumalad, Filosoofias ajas hõisi Schopenhaueri ja Nietzsche pessimism. Propageeriti naisterahva ühe- õigustlust ja vabaarmastust. Kirjanduses elati sümbolismi ja osalt uusromantismi laualt pudenevist raasukesist.

Tuli revolutsioon. Vabastas meid poliitilisest survest, alles jättes rahvuslikku. Ja seda suurema hooga koondas noorsugu nüüd oma jõu sellegi viimase kantsi vastu. Elati ülevoolavas, tihti shovinisminiigi ulatavas rahvuslikus vaimustuses. Ununesid kõik Vene narodnikud ja nende ideed, Marks ja Engelski leidsid ainult vähesti vaimlises bagaashis ruumi. Ühes sellegä härkas ka huvi vennas- rahva soomlaste vastu: korraldeti Soome keele kursusi, muretseti kirjandust jne., kuid ligema kontakti loomiseks polnud veel aeg tulnud.

Järgnevad ühiskondlikku elu põhjani vapustavad sotsiaalse revo- lutsiooni vihurid vajutasid noorsoo vabale arenemisele tükiks ajaks oma masendava pitseri pääle ja loctused hukkusid kõik. Kui ras- kete murrangute järel aga siiski vabam päike, oma Eesti päike paistma hakkas, ennustas üsna uue elu algust, avanesid noorsoolgi juba laiemad, lootusrikkamad väljavaated. Asuti palavikulisele eneseorganiseerimisele, mis tihti isegi liialduseni läks ja noorsoole ülesanded ette asetati, mis sugugi tema jõukohased polnud. Riigi kaitsemine, mis just õppurkonna mõtlevat, tegevamat osa valu- sasti puudutas ja puudutab, oli osalt põhjuseks, miks kõiki vaimlise täienemise võimalusi ära ei suudetud kasutada ja noored edasi elasid sisemise, hingelise tühjuse tähe all, mille kadu- mist alles viimasel ajal võib märgata, sedagi vaid õige peenelt vaadeldes.

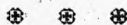
Senni, revolutsioonipäevil vallanud kerguse asemel, mis kajas- tus äärmises labasuses, mis sisemiselt kui väliselt, kui ka süm- paatias sümbolismi-dekadentismi kõige kergemailegi võtteile, astub järk-järgult tung millegi tõsisema, hinge võluvama järele. Januga sirutatakse käed välja uuesti Nietzsche järele, vaimustutakse Strind- bergist, Maeterlinckist, Dostojevskist, Dobroljubovist ja teistest elu sügavamaid motive käsitavaist suurusist.

Ühes Eesti rahvusliku ja riikliku iseseisvusega vabanes ka noorsugu Vene köidikuist ja võib omad silmad ja teadusjanus käed

vabalt sinna poole pöörata, mis teda kõige enam veetleb. Ja sarnasena esineb päälle Lääne-Euroopa just kurbtõsine, Eesti iseloomule vastav Põhjamaade kultuur, mille omandamine on meie noorsoo suurimaks ülesandeks.

Siin tuli appi Soome noorsugu, korraldes Põhjamaa noorsoo esitajate kokkusaamist tänavusuvisel Vaasa pidustusel, mis nende ühendusele kindla aluse pani, mille kindlustavaks lüliks tänanegi koosviibimine on. Nüüd võime kindlad olla, et see ühendus enam ei katke, vaid alatasa tugeneb, intiimimaks ja mõlemile poolile kättesaadavamaks muutub, mis kindlustab tõesti Eesti noorsoo arenemise õiges sihis. Ja huvitav, et sarnase ühenduse loomisega, mis mitte üksi noorsoo programmis ei seisa, kõige enne just tema, noorsugu, hakkama sai, mis näitab, et siin õige tõsised jõuhallikad peituvad, mis vabad diplomaatilisest ja edenemist takistavist traditsioonest ja eelarvustist. Sellepärast —

Elagu tulevikurikas Põhjamaade noorsugu!

19. VIII. 19 langes võitluses „Uudismaa“ kaastöeline ja I. Tartu Öppiva Noorsoo Kongressi saadik

Aleksander Vastalo.

Leinab

„Uudismaa“ toimetus ja
Tartu Öppurkonna Keskbüroo.

Augustikuul 1919 lahkus Tartu Sõjaväe haigemajas I. Tartu Öppiva Noorsoo Kongressi saadik

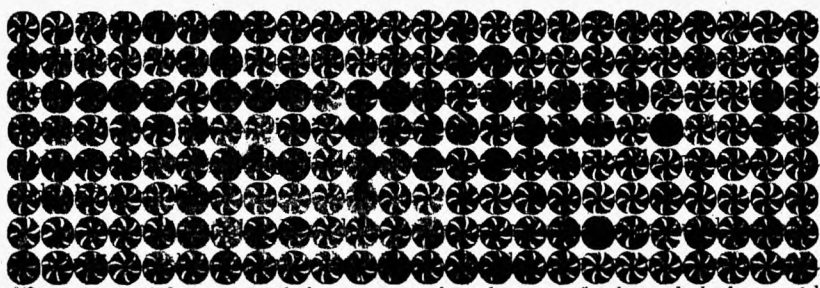
Voldemar Kompus.

Leinab

Tartu Öppurkonna Keskbüroo.

KROONIKA.

Üleüldine ülevaade.

praegu põeb noorsooliikumine rasket kriisi. Jgal pool, kuhu vaid silmad pöörad — kaebed, halin, ja pahed igalpool enamasti samad — ükskõiksus, loidus, huvipuudus, laiskus ühel pool, rohkusega üle jõu käiv töö teisel pool. Kui siia juure arvata veel sennised noorsooliikumise väärsammud, mis kahtlemata ka ei puudu, millise pildi saame siis?

Kogu praegune keskbüroode süsteem ei näi kõige paremini elule ja nõudeile vastavat. Tundub, nagu poleks kõik see keeruline mehhanism nii suurepärasel kujul mitte elunõudeist välja kasvand, vaid revolutsioonihoo välisel seltskonna mõjul ka meie noorsoole külge hakkanud, millele nii tihti osutetakse, täitsa ülearuseks, otstarbetuks ei saa seda ka siiski mitte pidada, sest on küllalt ülesandeid, mille teostamine üksikuile organisatsioonidele ülejõu ja milleks keskkorraldust tarvis, mis küll palju lihtsam ja vähem keerulise asjaajamisega võiks olla. Ka ülemaalist keskbürood tallinnlaste kombel täiesti eitada oleks ekslik, sest on ülesandeid, mis ka sarnase olemasolu nõuavad. Reformeerida — sellest saab aru, seda on tarvis. Niisuguse lihtsa nimemuutmisega, nagu Tallinas, ei lahenda meie aga küsimust põrmugi, vaid teeme ta veel keerulisemaks. Et ka Tallinna „keskliit“ sama võimetu ja saamatu, nagu keskbüroogi, kui mitte veel enam, lubab oletada juba see, et ta kongressil valiti, samal alusel nagu keskbüroogi, kuna keskbüroode

kohta ometi nende endi keskkohas juba arvamisele oli tulnud, et neid kongressil valida ei tohiks, vaid ühingute, kui tahetakse, ka koolide esitajaist kokku seada tuleks. Tallinnlased nähtavasti sarnase äratundmiseni pole jõudnud ja kihutavad sennises sihis edasi, targa näo ja upsaka usuga vana künaloksiga, millele nad küll uue nime annud, ilma, et tarvilikuks peaks seejuures seaduslikke piire (iseendi poolt maksvaks tunnistet) ja teiste arvamist tähele panna. Näeme, kaugele see uuestiristitud mold neid viib!

Ainult sel juhusel, kui korda läheb mõtleavamalt osa kogu Eesti noorsoost ühte suurde, laialisse ühingusse, liitu koondada (milline mõte olemas), kellel oleks oma keskjuhatuse, ühendav igal pool olevaid osakondi, muutuksid Keskbürood otstarbetuiks ja nende ülesannete täitmine läheb üle liidu osakondade juhatuste ja keskjuhatuse kätte. Kuid enne, kui niisuguse plaani teostamisele asuda, kaaluta juurele, kas sarnane suur ühing küllalt intensiivist tööd võimaldaks ja kas väiksemad ringid selles suhtes paremaid tagajärgi ei annaks.

Loodame, et praegune käärimine, otsimine, mis üsna tervitav, sest ainult see, kes otsib, võib leida, ära näitab kõik sennised vead ja puudused, et siis järgmisel Ülemaalisel kongressil neid seaduslikul, korrapärasel teel kõrvaldada.

Põhjamaade õppiva noorsoo kongress,

õieti pidustus, kust Eesti esitajatena V. Ernits, A. Juhanson, R. Niinemann ja V. Kallas osa võtsid, oli esimeseks kokkupuutumiseks Eesti ja Soome noorsoo edustajate vahel, millele järgnevad mitmed, muu seas ka hiljutine Põhjamaalaste külaskäik. Rootsiga oli sidemete loomine veidi raskem, sest selle esitajaid oli ainult 1. **Handels- og** tähtsamaks tööks oli ühise häälekandja „Concordia“ **Handels- og** selle valitsuse esialgne moodustamine, kes omakorda toimetuse kokkuseade eest hoolitses. Valitsus seisab koos 2 esitajast iga maa poolt, kes on kõrgemaks võimuks ajakirja üle. Soome-Eesti väljaande toimetuses on 2 Soome ja 1 Eesti esitaja (päätoimetajaks mag. Saarimaa, Eesti esitajaks pr. L. Ploompuu-Vesterinen). Skandinaavia väljaanne ilmub eraldi. Valitsuse viimase otsuse järele ei tõlgita töid Eesti-Soome osas mitte sõna-sõnalt, vaid lisatakse ainult raskemate sõnade seletus juure, mis tahes ehk tahtmata sunnib originaalteksti lugema, sellega vastamisi keelt omandama. Kassa on mõlemil väljaandel ühine. Põhikapitaaliks maksab iga maa 2000 Soome marka. Esimene number ilmub loodetavasti jõuluks, V. Ernitsi ja A. Juhansoni artikliga Eesti osas. Eestis ajab toime-

tuse asju 3-liikmeline Ülemaaline Keskbüroo poolt valitud abitoimetus (Juhanson, Koort, Tohvelman (pärast juure kopteerit L. Kallas). Põhikapitali Eesti osa tasumiseks pandi siseministeeriumi lubaga avalik lehtedega korjandus toime, mis arvatavasti õige häid tagajärgi andis, kuigi lõppresultaadid õieti puuduvad.

Soome Koolinoorsoo Karskusliidu Suvekongressist

21—23 juulini 1919 võtsid osa Eesti noorsoo asemikkena V. Ernits, A. Juhanson, H. Pett, E. Kutsar ja L. Eller. Eestikeelse kõnega esines Juhanson.

Meeleolu oli mõlemal kongressil eestlaste vastu haruldaselt sõbralik. Eesti lipp lehvis aukohal, lauldi Eesti hümni jne. Vaasas pühendati viimane õhtu terveni Eestile, võimaldes eestlastele endi emakeeles esinemiseги. Alus Soome-Eesti noorsoo liginemisele on pandud ja vaevalt suudab keegi seda nüüd veel takistada.

„Uudismaa“

kohta tegid tallinnlased väga „targa“ otsuse, nimelt teda kuuviisi ilmuvana ajakirjana eitades ja soovides teda materjaali rohkuse järele välja anda, seejuures ära unustes, et tema väljaandmisel kuud õieti mingit rolli mängind polegi, vaid just materjaali rohkus, sest muidu poleks ta saanud nii korratult ilmuda, nagu senni. Kuid päälinnlatel näib „lahtisest uksest sisse-murdmine“ löbu tegevat — olgu siis nii lahked . . . See ei tähenda veel, et „Uudismaa,“ kui ülemaaline noorsoo häälekandja, enda ilmumise lõpetama peab, kuigi tal küllalt puudusi, mille kõrvaldamine aga võimalik. Ja esimene asi on siin just reguläärne, korrapärane ilmumine, mille vastu tallinnlased nii naiivilt „otsusi teevad.“ Missugusel kujul ta edespidi peaks ilmuma, on raske praegu öelda. Igatahes tuleks ilukirjanduse osa tagumisele plaanile jätta, enam rõhku pannes noorsoo eriosale, kuna ilukirjanduse tarvis võiks, kui tahetakse, eri albumi välja anda. Tuleb palju enam rõhku panna teadete pääle üksikuilt organisatsioonelt, mis senni üsna puudulikud olnud. See ei olene aga mitte üksi toimetusest, vaid ka kaastöölisist. Kui näruste, armetute luuletusvornade asemel enam teateid ja artikkelid saadedaks, oleks asi korras. Edespidi peaks toimetusel igas organisatsioonis oma kindel kirjasaatja olema, kes siis teadete muretsemise eest hoolitseks.

Ülemaaline Õppiva Noorsoo Keskbüroo

on omas tegevuses kaunis saamatu ja loid, kuigi midagi pörutavat küll teha polegi. Kohe pääle kevadise õppurite mobilisatsiooni tegi ta kõik, mis võimalik, et neile, kelle otsustada see asi oli, kui ka seltskonnale, selgeks teha neid katastroofilisi tagajärgi, mis niisugune riskant ettevõtte toob, pöörates märgukirjaga sõja- ja haridusministeeriumi, Vägede Ülemjuhataja ja Asutava Kogu Riigikaitse komisjoni poole, millele vastuseks ainult herra Larka (sõjaministri abi) lakoonilise resolutsiooni saime, kus keskbüroo liigete ja märgukirja kokkuseadjate nimekirja nõutakse. Arusaadav, et märgukiri ise niisugusel juhtumisel tagajärjetuks jäi. Kellele sellega kasu või kahju tehti, otsustab tulevik . . .

Antkeetlehed, mille trükikulud Haridusministeerium teat tingimisel enda kanda võttis, on praegu pooleli laiali saadet, kuid on vähe lootusi, et praeguse õppurkonna meeleolu juures nad rahuloldavaid, soovit tagajärgi annaks.

Keskbüroode asutamiseks Rakveres ja Valgas ja Paide ning Viljandi omade virgutamiseks tegi A. Juhanson Ülemaalse Keskbüroo ülesandel ringsõidu, mis kaunis rahuloldavaid tagajärgi andis.

Statistilise materjali kogumiseks, mis tarvilik järgmise Ülemaalse Kongressi kokkukutsumiseks ja ülevaate saamiseks õppurite arvu ja nende organisatsioonide ja ettevõtete kohta, on küsimuslehed 2 eksemplaaris laiali saadet, millest teine eksemplar maakondade keskbüroole jääb. Osa küsimuslehti on juba täidetult tagasi saadetud.

Senniste õppurite organisatsioonide tegevuse ülevaateks otsustas Keskbüroo trükit albumi välja anda, kus aset leiaks ülevated kõigi sennielutsenud õppurite ühingu tegevusest. Kui võimalik, antakse sõja lõppemisel ka õppurisõdurite album ühes langenute nekroloogega, lahingute ja kasarmu elu kirjeldustega jne. välja.

Et maakondade Keskbüroode ligemat ühendust, kontakti soetada ja et ühiselt tuleviku töökavad välja töötada, selleks kutsus Ülemaaline Keskbüroo 12. X. Paidesse, kui maa keskpaika, kõigi keskbüroode esitajad kokku. Et aga Tallinna, Viljandi ja Pärnu esitajad mitmesugusil põhjusil sõita ei saanud, jäi nõupidamine ära. Teistkordse kokkukutse pääle peeti ta Tallinnas 15 ja 16 nov. ära.

Keskbüroo tulevikukavatsusist võiks nimetada suuremat, üleriiklise ulatusega mitmesuguste näituste j.n.e. korralda-

mist, mis muidugi kevadel sünniks, kuid eeltöödega juba ligemal ajal tarvis algust teha.

Samuti kavatakse suuremal arvul saata kõnelejaid neisse kohtisse, kus koha pääl sellekohaseid jõude ei leidu, et ka maha-jäänudmaid kohti enam elustada ja tööle virgutada. Kooliajal on see aga vabade jõudude puuduse tõttu õige raskesti läbiviidav.

Kogu sennine töö, kui ka tuleviku kavatsused kannatavad ühe raske pahe — rahapuuduse all. Pole mingisuguseid sissetulekuid, millega isegi kõige hädapärasemaid kortri, asjaajamise ja sõidukulusid katta. Ühemargaline maks, mis juba mineval kevadel kõigile õpilastele otsustati pääle panna, ei annud oodatavaid tagajärgi, mis ka osalt arusaadav, sest laiemad ringkonnad on kõige sellega võrdlemisi vähe tuttavad, osalt langeb siin süü ka maakondade keskbüroode pääle, kelle hooleks maksu sissekassseerimine jäi, kes aga selleks kuigi energilisi samme ei astunud. Ka välised põhjused, nagu sõjaväeteenistus, koolide korratu töö j. n. e. on küllalt takistavalt mõjunud. Arusaadav siis ka, et õpilased ise, nähes endi tööd kõigest hoolest ja püüdmisest hoolimata mitte tagajärgi andvat, tüdivad, loiuks ja ükskõikseks muutuvad, kuna töö selle all seda enam kannatab.

Keskbüroode esitajate nõupidamine,

mis Tallinnas 15 ja 16 novembril kõigi Maakondade Keskbüroode ja „Keskliidu“ esitajate osavõtmisel ära peeti, ei annud soovitavaid tagajärgi. Kuulati ära aruanded kohtadelt, mis õige pikale venisid ja kust selgus, et Keskbüroodel pea igal pool otsekohene tööala ja pind tegevuseks puudub. kõige parem on lugu Pärnus ja Viljandis.

Palju vaidlusi tekitab Keskbüroode tulevane kuju ja töökava. Tartlased ja pea kõik Keskbüroode esitajad kaitsesid ettepanekut moodustada Keskbürood kohtadel valit ühingute ja koolide esitajast, keskliitlased soovisid alguses teda ainult ühingute esitajate koguna näha, pärast aga sellestki mõttest loobudes, nõudes selles asjas täielikku vabadust maakondade Kongressidele. Tundub, et neil endilgi nii endi ülesanded kui ka nende otstarbekohasem teostamisviis kaugelgtki selge polnud, mis tõttu siis ka kindlat seisukohta ei osatud võtta.

Et vaidlused õige pikale venisid, siiski mitte kokkuleppele viies, kuna kohtadel küsimus ka veel küllalt läbisõelatud polnud, otsustati kohustada kõiki maakondi keskbüroosid nii selle küsimuse, kui ka Ülemaalse Keskbüroo ja „Uudismaa“ kohta kindel seisukoht võtta ju „Uudismaas“ № 6 avaldada, et kõik võiksid nendega tutvuneda veel enne Ülemaalist Kongressi, kus nad lõpulikult otsustatakse.

Tartu Õppurkonna Keskbüroo

algas oma tööd juba enne Ülemaalist Kongressi, sellega on ta ka veidi teisel alusel valitud, kui seda Ülemaalisel Kongressil vastu võet põhikord nõuab: nimelt seisab ta iga kooli poolt kongressil ehk pärast selle kooli fraktsiooni poolt valitud 2 esitajast ja suuremate koolidevaheliste ühingute esitajaist. Et ühingutega aga veel ligemat kontakti soetada, selleks kutsus Keskbüroo tähtsamate, otsekohe ühinguisse puutuvate küsimuste otsustamiseks ühingute esitajate nõupidamise kokku. Keskbüroo sennine tegevus on kannatanud kohaste ruumide ja ainelise puuduse all, kuna kavatsused õige paljutõotavad. Senni on pea iga neljapäev korraldat avalik õppurite vaidlusõhtu, pääasjalikult organiseerimisse puutuvate küsimuste üle. Tulevikus kavatakse koondada kõigi ühingute raamatukogusid ühiseks keskraamatukoguks, milleks suurem osa ühinguid oma nõusolekut ka juba avaldanud. Nii pea, kui korda läheb uusi lahedamaid ruume saada, avatakse ka lugemislaud, kus päale ajalehtede saadaval ka õpilaste endi käsikirjalised kaustikud ja muud haruldused. Kui ruumid lubavad, avatakse lugemislaua juure ka klubi. Ainelise seisukorra parandamiseks kavatakse Keskbüroo pidu, milleks ühinguilt ka vastutulekut loota.

Oma tegevuse populariseerimiseks andis ta 2 nummert Teatelehte välja, mis kahjuks aga mitmesugusil põhjusil, osalt ka Toimetuse saamatusel, oodatavaid tagajärgi ei annud.

Ainelisest kitsikusest pääsmiseks otsustati iga vanema õppuri pääle (alates IV kl.) 1-margalist makstu panna, mille tagajärjed alles selgumata.

Pidude asjus on Keskbüroo minevaaaastane keeld nähtavasti üsna äraunustet, mis tõttu ligemal ajal otsutavamaid samme on oodata.

Üleskutse.

Palju ohvrid on toonud õppiv noorsugu sõjajumalale meie vabadussõja puhul. Ustavalt on täitnud noored oma kohust isamaa vastu, olles valmis ka kõige kallimat, oma elu, isamaa ohvrialtarile tooma. Elavatele tasub võitluses kättesaadud vabadus nähtud vaeva. Langenud — nemad aga ei tarvitse kellegi tasu. Nemad on kõrgemal meist, — kõrgemal ka igasugusest tühisest tasust. Kuid meie ei tohi kunagi unustada neid, kelle surmaga meie omale vabaduse lunastanud.

Kõigi langenud õppursõdurite mälestamiseks otsustas ülemaaline Õppiva Noorsoo Keskbüroo 1) sõja lõppedes välja anda õppur-

sõdurite albumi, kus aset leiaksid a) kõigi langenud õppursõdurite nekroloogid (elulookirjeldused) ühes näopiltega, b) lahingute kirjeldused, kust õppur-sõdurid suuremal arvul osa võtsid, c) seljataguse elu kirjeldused jne.; 2) koondada kõik kättesaadavad langenute mahajäänud iseloomulikud mälestusmärgid noorsoo keskarhiivi juure selle kohasse õppur-sõdurite eriosakonda.

Nende kavatsuste läbiviimiseks pöörame kõigi langenud ehk haigustesse surnud õppursõdurite vanemate, sõprade ja kaasvõitlejate poole palvega 1) saata nende nekrolooge, juure lisades, kui võimalik, ka näopilti, 2) noorsoo keskarhiivi õppur-sõdurite osakonnale edasi toimetada kõik langenutele iseloomulikud ja nende arenemist valgustavad mälestusasjad (nagu: käsikirjad, päevaraamatud, kirjavahetus, kooli kaustikud, joonistused, iseloomulikud käsitööd jne.). Sellega teeme endi vabaduse eest langend kangelaste mälestuse igaveseks — ainuke asi, mis neile veel teha võime. See on meie püha kohus ja häbi neile, kes seda ei täida.

Teistelt õppursõduritelt ootame aga lahingute ja seljataguse elu kirjeldusi, kust õppursõdurid osa võtnud, mis võimaldaks meie noorsoo võidukäigust täieliku pildi saamist.

Saadetused adresseerida: Tartu, Riia uul. 2.

Ülemaaline Õppiva Noorsoo Keskbüroo.

Noortele ja neile, kes kunagi noored olnud.

Kool, eriti tsaariaegne, pole Eesti õppurkonna nõudeid kunagi täiel määral rahuldada suutnud, luues, kõige suuremat tarvet enesekasvatamiseks ja eneseharimiseks väljaspool kooli sellekohasis organisatsjoones, mis iseäranis pääle 1905 a. hoogu võtsid, mil nende arv ja liigete ringkond märksa kasvas. Anti mitmel pool käsikirjalisi ja käsitsi mitmustet albumeid, ajakirju ja broshüüre välja, peeti kirjanduslikke kõnesid, referaate jne., asutati raamatukogusid, vaieldi poliitilis-sotsiaalsete küsimuste üle, laoteti revolutsioonilist kirjandust ja lendlehti rahvagi hulka, võeti tööliste organiseerimisest osa jne., seda kõike muidugi salaja, riskeerides iga silmapilk saagiahnete shandarmite kätte kukkuda.

Praegusel põlvel oleks ülitähtis kõige sellega tutvuneda, ja õieti on tema püha kohus päästa eelkäijate tööd hävinemisest ja ununemisest. Osa sarnaseid käsikirjalisi ajakirju ja albumeid ongi juba kadunud, teine osa aga üksikute eraisikute käes. Ka ühinguist on mitmed juba üsna ununud. Sellepärast otsustaski Ülemaaline Õppiva Noorsoo Keskbüroo astuda kõige energilisemaid samme selleks, et päästa, mis veel päästa on. On asutet noorsoo

keskarhiiv, kuhu peaks koonduma kõik noorsooliikumise ainelised mälestusmärgid, kuna organisatsioonide tegevuse ülevaated on katvatset välja anda erialbumina.

Pöörame tungiva palvega kõigi endiste ja praeguste noorsooorganisatsioonide tegelaste poole kõiki nende käes olevaid praegu tegevuse lõpetanud noorsoo organisatsioonide käsikirjalisi ehk käsitsi mitmest ajakirju, albumeid, broshüüre, koosolekute kirjeldusi ja protokolle, sellekohaseid päevapilta ja kõike muud, mis nende tegevust aitaks valgustada, Ü. Õ. N. Keskbüroo hoole all olevale noorsoo keskarhiivile edasi toimetada ehk vähemalt nende asukoha üle teateid saata. Nad võivad küll üksikuile hääks mälestuseks olla, kuid üleüldsusele kättesaadavad olles oleks neil palju suurem tähendus.

Teiseks palume organisatsioonide endi tegevuse valgustamiseks võimalikult täielikke kirjalikke kokkuvõtteid ja ülevaateid nende tegevusest saata, mis siis ühte kogutuna sellekohasena erialbumina trükkis ilmuks. Et sarnase albumi ilmumine varsti peaks sündima, siis palutakse kirjutusi selleks otstarbeks 1. veebruariks 1920 ära saata.

Usume, et inimesed, kes ise noorsooliikumise alal tegutsenud, seda ka praegu tarviliselt hinnata oskavad. Loodame neilt, kellesse asi puutub, kõige häatahtlikumat poolehoidu ja kaasabi.

Ülemaaline Õppiva Noorsoo Keskbüroo.

Tartus, Riia uul. 2.

Ülemaalse Õppiva Noorsoo Keskbüroo resolutsioonid.

I. Tallinna „Keskliidu“ kohta.

Ü. Õ. N. Keskbüroo, läbi harutes Harju Maak. Õ. N. II. kongressi ja sääl valit „Keskliidu“ otsused, mis puudutavad vahekorda Ü. Õ. N. Keskbüroo ja „Uudismaaga“, tunnistas neid täiesti järelekaalumatuiks, taktituiks ja ekslikkeks, kusjuures ülalmainit kongress enda võimupiirest üle läinud, I. Ülemaalsel Kongressil hääskiidet põhjuskirja rikkudes, ja protesteerib nende elluviimise vastu, asjata teravuste ärahoidmiseks aga nõus olles siiski „Keskliiduga“ kontrakti looma.

Et niisuguste arusaamatuste kordumist ära hoida, soovitab Ü. Õ. N. Keskbüroo enne Ülemaalist Kongressi mitte kusagil enam maakonna kongresse kokku kutsuda.

II. Maakondade kongresside ja keskbüroode kohta.

Ü. Õ. N. Keskbüroo saab väga hästi aru, et Keskbüroode süsteem soovitavaid tagajärgi ei anna, sarnasel kujul, nagu praegu,

kuid see ei õigusta veel üksikuid maakondi Keskbüroosid ja kongresse I. Ülemaalisel Kongressil vastuvõet kodukorrast põhimõttelikult kõrvale kalduma, vaid tuleb kunni järgmise ülemaalse kongressini sennises sihis edasi töötada, kõiki võimalusi tegevuse elavamaks ja intensiivsemaks tegemiseks ära kasutes.

Ü. Õ. N. Keskbüroo.

II. Ülemaaline Õppiva Noorsoo Kongress

peetakse Tallinnas 3., 4. ja 5. jaanuaril 1920. ära.

P ä e v a k o r r a s :

1. Avamine.
2. Präsiidiumi valimine.
3. Mandaatkomisjoni valimine.
4. Kongressi otsusvõimuliseks tunnistamine.
5. Päevakorra täiendamine.
6. Aruanded kohtadelt.
7. Noorsoo organiseerimine :
 - a) maakondade kongressid ja keskbürood,
 - b) ülemaaline kongress ja keskbüroo.
8. Klassi ja kooli komiteed.
9. Noorsoo häälekandja küsimus.
10. „Concordia“ küsimus.
11. Valimised.
12. Referaadid noorsoo eriküsimuste kohta.
13. Kohtadel algatet küsimused.
14. Läbirääkimised.

Ülemaalisel Õppiva Noorsoo kongressil vastuvõetud põhi- kirja § 22, mis kongressi koosseisu ära määrab, käib järgmiselt :

Kongress seisab koos kõigi Eesti Vabariigis asuvate

a) Eesti õppekeelega keskkoolide ja teiste, neile vastava õppe- kavaga koolide vanemate klasside (alates IV-ndast) õppurite esita- jaist, iga 100 õppuri kohta ühte esitajat arvates ;

b) õppurite ühingute esitajaist, iga 100 liikme kohta ühte esi- tajat arvates. Kui ühingul ka teistes linnades osakondi on, mida ühine keskjuhatuse ühendab, on õigus ka keskjuhatusel ühe esita- jaga esitet olla ;

c) Maakonna Õppiva Noorsoo Keskbüroode esitajaist, iga ühe poolt ühte esitajat arvates ;

d) Õppiva Noorsoo Häälekandja toimetuse, talituse, noorte kirjastustoimkonna ja revisjoni komisjoni esitajaist, iga ühe poolt ühte esitajat arvates ;

e) Ülemaalse Keskbüroo poolt kongressist nõuandva hääle- õigusega osa võtma kutsut auvõõrastest.

Märkus 1: Saadikud valitakse nii koolides kui ka ühinguis valimisõiguslikku õppurite (liigete) üldkoosolekul salajase ja otsekohe hääletamise teel.

Märkus 2: Koolid ja ühingud, kus alla 15 valimisõiguslise õppuri (liikme), jäävad ilma esitusest.

Märkus 3: Ühinguis, kus ka mitteõppureid liikmeiks, on saadikute valimisel nii aktiivne, kui passiivne valimisõigus ainult õppuritel-liigetel.

Ärgu ükski kool ega ühing, kel selle § järele õigus esitajaid kongressile saata, seda oma õigust kasutamata jätku. Sõidukulude asjus (kui korda ei lähe maksuta sõitu raudteel nõutada) leppigu saadikud ja nende saatjad endi vahel kokku.

Erikutseid kellelegi (pääle auvõõraste) ei saadeta.

Saadikutele antagu koosoleku juhataja ja kirjatõimetaja allkirjaga varustet volitus kaasa.

Ü. Õ. N. KESKBÜROO.

Kaastöölistele.

„Uudismaa“ peab muutuma meie kõigi, kogu Eesti noorsoo häälekandjaks, mis ei puudu kellegi õppuri lauast ja mis suudab huvitada, kaasa tõmmata kõiki. Senni ei suutnud ta seda mitte küllalt hästi. Et ta seda suudaks, selleks on tarvis rohkem teateid ühingute ja organisatsioonide tegevusest, artiklid noorsoo eriküsimuste kohta j. n. e. Ilukirjanduse alal ei suuda meie kuigi palju pakkuda, sellepärast annab toimetuse sellele edespäi ka vaevast ruumi. Et jooksvaid teateid saada, selleks olgu ühingud ise karmad. Kõik maakondide keskbürood ja suuremad noorsoo ühingud, hoolitsege, et järgmises (6) numbris ülevaade Teie tegevusest ei puuduks. Ja õppur-sõdurid! Ei teeks viga, kui Teiegi endi lahkund seltsimehi enam austaks, nende nekrolooge noorsoo ajakirjale saates.

Kuid rutake — teid järgmise numbriga tarvis võetakse kuni 10. detsembrini vastu. Nummer ise ilmub jõuluku.

„Uudismaa“ toimetuse.

Teadaanne.

Tartu Õppurkonna Keskbüroo ja Ülemaaline Õppiva Noorsoo Keskbüroo teatavad, et neil „Leekide“ „perekonnaõhtul“ 23. XI. 19. vilistajatega midagi ühist pole.

Kui mõned ülalmainitud asutuse liikmed seda tead, siis talitsid nad ses suhtes täiesti endi vastutusel.

Tartu Õppurkonna Keskbüroo nimel:

Juhataja: (allkiri)

Kirjatõimetaja: (allkiri)

Ülemaalse Õppiva Noorsoo Keskbüroo nimel:

Juhataja: (allkiri)

Kirjatõimetaja: (allkiri)

Kirjavastused.

- A. R-a. (Siin.) „On luband loodus“ — ei ilmu.
- E. P-u. (Siin.) Kaks sonetti. Nõrk.
- E. P-s. (Siin.) „Noorus“ ja „Lahing“ — Nõrgad. „Leek ja Liit“ — liig paradoksaalne.
- A. P-s. (Vigala.) Luuletused nõrgad.
- Felix Homo. „Dekadent.“ Huvitav, kuid nõrgavõitu. Ei ilmu.
- K. P-i. (Siin.) Teie rohkearvulisest saadetusest pole võimalik ühtegi avaldada. Kole vananenud sisu ja vormiga.
- A. K-g. (Pärnu.) „Hommikul,“ „Öösel“ — Nõrgavõitu.
- H. M-s. (Siin.) „Kurjad luuletused“ — avaldamiseks siiski liiga „kurjad.“ Naani. Avaldamiseks kehvad.
- H. O-s. (Tallinn.) Tõlked Heine järele — avaldamiseks nõrgavõitu.
- J. S-k. (Jakobis.) Mõlemad saadetused nõrgad.
- E. N-k. (Tegevas väes.) Teie rohkearvulistest saadetustest võime avaldada ainult „Aeg“ ja „Surev kunstnik.“ Teised nõrgad. Mõte harilikult huvitav, kuid väljendus jätab soovida.
- H. J-s. (Tallinn.) „Valge lein II“ ja „Pühendus nooruselle“ on nõrgemad, kui „Valge lein I“ ja ei ilmu.
- R. O-e. (Siin.) „Jdee hirvitajad“ — artiklikis liig naeruväärt, jäljetooniks — tõsine. „Noortelehe“ tõist ilmub vaid tõlge Plutarchi järele.
- A. J-s. (I jalav. polk.) Luuletustel puudub mõte kui ka vorm.
- P. H-k. (Siin.) „Äikese eel“ — liig lapsik ja iseseisvusetu.
- M. R-d. (Viljandis.) Esimesed saadetused nõrgavõitu. Viimane ehk ilmub.
- Veskimäe. Vähemalt „Su põsed“ ilmub. Võib olla ka „Mere ääres“.
- R. Charles. Huvitavad, kuid siiski veidi nõrgavõitu. Tarvitame ainult „Sõna.“
- H. B-d. (Rakvere.) Jälle huvitav, kuid avaldus jätab soovida. Avaldame „Eha“ ja „Loobu must.“
- K. H. R-d. (Elva Uderna.) „Sonett“ avaldame, teised kehvavõitu.
- A. K-s. (Tallinn.) „Kolm luuletust“ — huvitavad. Vähesed ruumi pärast avaldame ainult 2 paremat.
- Ako Heiti. * * * Labane.
- F. P-s. (Nissi.) Milleks Teie „Uudismaad“ õieti peate, või olete endi „Oodungitest“ ja „Jommingutest“ tõesti nii hääs arvamises?
- Mai Mets: „Kaasikus“ ja „Õhtul“ — Mõlemad labased.
- M. S-k. (Narva.) „I. mai.“ Maikuu numbrisse ehk läheks, ja seegi veel küsitav.

Ruum ei luba siinkohal pikemaid vastuseid üksikuile autoritele. Toimetusele saadet töid läbl lehitsedes tundub, nagu ei oskakski meie noorsugu enam muud, kui armetuid „värse“ taguda.“ Väärtuslikum proosa puudub pea täiesti. Et mitte kedagi piinlikku seisukorda aseta, märgime neid, kes tööd oma õige nime all ära annud, ainult nime esimese ja viimase tähega, juure tähendes asukoha.

Toimetuse.

Tegev toimetuse: Jaan Kask, Aleksander Juhanson, Ants Käsbier, Alfred Koort,

Vastutav toimetaja: *cand phil.* Villem Ernits.

Väljaandja: Ülemaaline Eesti Õppiva Noorsoo keskkorraldus.

„Uudismaa“ toimetuse ja talituse asub Tartus, Riia tänaval nr. 2